

Обставини справи

Заявниця володіла виробництвом презервативів з різними видами дизайнів, що продавались у мережі «Інтернет» та автоматах. Чотири дизайни упаковок стали об'єктом провадження у справі про адміністративне правопорушення, адже вони містили неетичну рекламу згідно із Законом про рекламу.

Під час провадження в суді першої інстанції заявниця безуспішно посилалася на різні розглянуті Конституційним судом справи, стверджуючи про ненадання достатніх підстав тому, чому відповідні зображення порушували Закон. Заявницю було оштрафовано й зобов'язано припинити використання і поширення відповідних дизайнів, а також відкликати вже поширену продукцію. Заявниця безуспішно оскаржувала це рішення.

З посиланням на статтю 10 Конвенції заявниця скаржилася на необґрунтоване втручання у її право на свободу вираження поглядів у зв'язку із провадженням у справі про адміністративне правопорушення проти неї і пов'язані із цим санкції за використання дизайнів у її продукції, які, на думку національних судів, вважались неетичною рекламою.

Оцінка Суду

Чи була завдана суттєва шкода – стаття 35 § 3 (b) Конвенції:

Штраф у розмірі приблизно 165 євро не видається дуже обтяжливим, особливо враховуючи те, що заявниця є успішним підприємцем. Проте вона також стверджувала, що втратила значну частину доходу в результаті заборони використання чотирьох спірних дизайнів своєї продукції. Заявницю було зобов'язано відкликати і, як наслідок, припинити продаж товару значної фінансової цінності. Їй також було заборонено використання цих дизайнів у майбутньому. У результаті оскаржувані заходи були такого характеру й обсягу, що потенційно могли завдати серйозних фінансових наслідків. Відповідно, хоча заявниця не надала детального фінансового звіту, враховуючи комплексний характер оскаржуваних заходів, Суд не може погодитися з тим, що ці заходи несуттєво вплинули на заявницю.

Крім цього, застосування національними судами Закону про рекламу щодо того, що вони вважають неетичною рекламою, яка суперечить релігійним і національним цінностям грузинського суспільства, та чи таке тлумачення було сумісним з установленими в практиці Конституційного суду та ЄСПЛ принципами, стосувалося важливих принципових питань і виходило за межі справи заявниці.

Тому з урахуванням того, що було поставлено на карту для заявниці, а також з огляду на важливість принципових питань, які виникли в її справі, було б недоцільно відхиляти цю заяву з посиланням на статтю 35 § 3 (b) Конвенції.

Чи було порушено право заявниці на свободу вираження поглядів – стаття 10 Конвенції

Накладення штрафу, обов'язок відкликати продукцію та заборона використання спірних дизайнів у майбутньому становили втручання у права заявниці на свободу вираження поглядів. ЄСПЛ виходив із припущення про те, що оскаржувані заходи мали основу в національному праві, незважаючи на відсутність посилання на попередню національну судову практику щодо поняття неетичної реклами з релігійною символікою. Суд був готовим погодитися з тим, що втручання стосовно всіх чотирьох дизайнів переслідували легітимні цілі захисту релігійних прав інших осіб та/або захисту суспільної моралі.

Суд мав з'ясувати, чи мали використані заявницею дизайни лише комерційну мету. Як видається, бренд заявниці був також спрямований на ініціювання та/або сприяння суспільному обговоренню різних питань, що становлять загальний інтерес. Зокрема, заявлена мета бренду, оголошена в момент його запуску, полягала в руйнації стереотипів та «допомозі належному розумінню сексу та сексуальності». Деякі з використаних заявницею дизайнів стосувались одностатевих стосунків (див., щодо негативного ставлення до ЛГБТ-спільноти в грузинському суспільстві, справу *Identoba and Others v. Georgia*). Окрім цього, як видається, декілька дизайнів були соціальними, а також політичними коментарями з різних подій чи питань. Варто також відзначити те, що організація, яка ініціювала скаргу стосовно бренду заявниці, імовірно, займалася цивільними й політичними питаннями. Тому Суд не міг погодитися з тим, що «вираження» заявниці має розглядатися виключно в комерційному контексті. За обставин, коли повідомлення з питань, що становлять суспільний інтерес, хоча б частково були задіяні, свобода розсуду національних судів є неминуче вужчою порівняно із ситуаціями, які стосуються виключно комерційних повідомлень.

Що стосується чотирьох спірних дизайнів, то в одному з них був текст «Королівський двір всередині Тамара» і згадувалася колишня правителька Грузії, жінка-король Тамар, канонізована грузинською православною церквою. Канонізація публічного діяча чи, більше того, будь-якої особи сама по собі не може слугувати виключенню з обговорення його особи в суспільних дебатах. Крім того, всупереч аргументам національних судів вибір засобу вираження поглядів – виробництво та розповсюдження презервативів – у цій справі сам по собі є недоцільним для оцінки того, чи може вираження поглядів сприяти суспільним обговоренням питань, важливих для суспільства. Проте на національному рівні заявниця не пояснила, чому та як використання цієї особи на презервативах із супровідним знаком розпочало або сприяло будь-якому суспільному обговоренню питання, що становить суспільний інтерес. Викликає жаль той факт, що національні суди не оцінили значення супровідного тексту спірного зображення. Однак за відсутності переконливих аргументів, висунутих заявницею, було важко погодитися з тим, що національні органи влади помилились у своїх висновках, що цей дизайн міг розглядатись як необґрунтована образа об'єкта шанування грузинами християнської православної віри.

Проте обставини справи щодо інших дизайнів були іншими. Щодо дизайну із зображенням голови панди та посиланням на священний християнський день Суд відзначив обґрунтування апеляційного суду про те, що зображення разом із супровідним текстом необґрунтовано ображало спосіб життя практикуючих православних вірян та релігійне вчення про те, що варто уникати сексуальних стосунків під час посту, пов'язаного з важливими релігійними святами. Проте ці підстави не були достатніми для обґрунтування необхідності втручання в демократичному суспільстві. Зокрема, не можна ігнорувати той факт, що дизайн лише відтворював популярне художнє самовираження анонімної групи із назвою «Панда», яке існувало раніше. Щодо змісту дизайну, як видається, мова йшла про сатиричне сприйняття різних, часто вживаних висловлювань у Грузії, в тому числі щодо критики різних поглядів і тих, що стосуються релігійних вчень та практик. У цих умовах апеляційний суд фактично залишив без розгляду важливе питання про те, чи існувала будь-яка «нагальна соціальна потреба» в обмеженні розповсюдження спірного дизайну.

Два інші дизайни відтворювали жіночу ліву руку з презервативом, розміщеним на двох піднятих пальцях, і корону, імовірно, зроблену з презерватива з написом, що відсилає до історичної події. Що стосується першого з них, аргумент заявниці про відсутність будь-якого релігійного підтексту в силу факту того, що дизайн зображував жіночу ліву руку, а не праву, яка використовується для релігійного контакту, і припущення про відсутність правової основи втручання не були розглянуті. Хоча не можна виключати того, що навіть найбільш тривіальні зображення можуть містити елементи, які провокують досить специфічні асоціації з релігійним символом, саме національні суди мали продемонструвати, чому це відбулося щодо жіночої руки, проте цього зроблено не було. Що стосується останнього дизайну, то, незважаючи на твердження заявниці, упродовж усього провадження залишалося нез'ясованим те, чому національні суди дійшли висновку, що дизайн може підпадати під поняття неетичної реклами, передбачене в Законі про рекламу. Також не було обґрунтовано, чи існувала будь-яка «нагальна соціальна потреба» в розумінні усталеної практики Суду в обмеженні поширення цих двох дизайнів. Відповідно, жодна з наведених національними судами причин не була відповідною для обґрунтування необхідності і пропорційності втручання у свободу вираження поглядів заявниці.

Насамкінець Суд висловив свою незгоду з явним натяком у рішеннях національних судів про те, що погляди на етику членів Грузинської православної церкви мали перевагу в урівноваженні різних цінностей, захищених Конвенцією та Конституцією Грузії. Такий натяк / підтекст суперечив думкам Конституційного суду та відповідним міжнародним стандартам. У плюралістичному демократичному суспільстві ті, хто обирає користуватися своєю свободою сповідувати релігію, мають бути толерантними та миритися з відмовами інших осіб приймати їхні релігійні переконання і навіть з пропагандою інших доктрин, ворожих до їхньої віри.

У світлі наведеного надані національними судами принаймні щодо трьох із чотирьох спірних дизайнів причини не були відповідними та достатніми для виправдання втручання за пунктом 2 статті 10 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 22 липня 2021 року й набуло статусу остаточного 22 жовтня 2021 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.